

## บทที่ 1

### บทนำ

#### ความสำคัญและที่มาของปัญหา

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่สร้างความผูกพันในสังคม โดยมีวัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์รวม ซึ่งทำหน้าที่ตอบสนองวัตถุประสงค์ของสังคมเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนอย่างแท้จริง แต่สภาพแวดล้อมทางสังคมในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เนื่องมาจากการพัฒนาประเทศให้เจริญรุดหน้า นโยบายการพัฒนาประเทศในช่วงทศวรรษที่ผ่านมามุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยต้องการปรับเปลี่ยนภาคเกษตรกรรมเป็นภาคอุตสาหกรรม แม้ว่าเศรษฐกิจของประเทศก้าวหน้าไปได้ในระดับหนึ่งแต่ผลของการเปลี่ยนแปลงย่อมกระทบต่อวิถีชีวิตของคนไทยด้วยกัน ทำให้อาณานิยมทางสังคมในการดำเนินชีวิตแตกต่างจากอดีต ทั้งการแต่งกาย การบริโภค การใช้ภาษา ตลอดจนรูปแบบของการสื่อสาร

ภายใต้การหลั่งไหลของวัฒนธรรมตะวันตกที่เน้นหลักในเรื่องคุณค่าของวัตถุ ซึ่งเป็นผลมาจากความเป็นโลกาภิวัตน์ (Globalization) อีกทั้งความเจริญทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีการหลั่งไหลเข้ามาของวัฒนธรรมต่างชาติก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อแบบแผนพฤติกรรม ค่านิยมและทัศนคติ ผลกระทบของโลกาภิวัตน์ต่อสังคมไทยในด้านสภาพความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิตที่มีรูปแบบเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ซึ่งกระแสวัตถุนิยม (Materialistic) และบริโภคนิยม (Consumerism) ได้ทำลายความสนใจความเข้าใจในเรื่องศาสนาเกิดการแก่งแย่งเบียดเบียนหรือทำร้ายผู้อื่นทั้งทางตรงและทางอ้อม จากที่เคยเป็นคนที่มีน้ำใจเอื้ออาทร พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย ยึดถือในขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม เชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษ เปลี่ยนเป็นการมีพฤติกรรมที่ยึดติดอยู่กับวัตถุ คุณค่าของราคา มีพฤติกรรมการใช้จ่ายอย่างฟุ้งเฟ้อ ชื่นชอบค่านิยมและวัฒนธรรมต่างชาติ สังคมโลกาภิวัตน์ทำให้นิสัยของคนไทยเปลี่ยนไปนำไปสู่การมีปัญหาด้านบุคลิกภาพที่ผิดปกติ มีความเครียดและต่อต้านสังคม

ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นเหล่านี้ ประการหนึ่งเกิดจากการขาดความสมดุลในการพัฒนาประเทศ กล่าวคือ ประชาชนไทยและสังคมไทยยังไม่สามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกซึ่งเป็นไปอย่างรวดเร็ว และอีกประการหนึ่งเกิดจากไม่รู้จักเลือกรับเฉพาะสิ่งดีงามที่เหมาะสมกับสังคมไทย แต่นิยมเลียนแบบและรับเอารูปแบบค่านิยม วิธีการดำเนินชีวิตจากวัฒนธรรมตะวันตก

ซึ่งเน้นวัตถุมากกว่าสังคม ทำให้คนไทยขาดคุณธรรม จริยธรรม ในการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง จนเป็นเหตุให้คนไทยต้องสูญเสียศักยภาพและความเป็นธรรมชาติในตนเองไป และไม่สามารถพัฒนาธรรมภายในที่ตนมีอยู่ได้เท่าที่ควร สิ่งที่สังคมปัจจุบันต้องการอย่างยิ่งนั้นคือการมองปัญหาต่าง ๆ จากมุมมองที่ปราศจากการครอบงำของทุนนิยม (Capitalism) ทางเลือกหนึ่งที่สามารถนำมาเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาได้ คือการประยุกต์เอาหลักธรรมมาเป็นมุมมองในการเลือกดำเนินชีวิต (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2543, น. 95-96) โดยหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตที่ดีตามหลักทางพุทธศาสนา นั้นคือการปฏิบัติธรรม (Morality Movement) ซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาชีวิตของมนุษย์ได้อีกทางหนึ่ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเป้าหมายและวิธีการซึ่งเป็นทางเลือกที่ได้รับความนิยมในสังคม

สื่อมวลชนไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ทำหน้าที่ เผยแพร่และถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร ในขณะเดียวกันวิถีชีวิตในปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความเร่งรีบทุกอย่างต้องแข่งกับเวลา ส่งผลให้สื่อธรรมะมีการพัฒนาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตผู้รับสารมากขึ้น พระพุทธศาสนาได้นำเสนอผ่านสื่อมวลชนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเข้าถึงผู้รับสารได้ง่ายขึ้น การสื่อสารจึงได้ถูกนำมาประยุกต์ให้สอดคล้องกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป ด้วยการปรับเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอที่หลากหลายขึ้น เช่น รายการสนทนาธรรมทางโทรทัศน์ การเผยแพร่ทางสถานีวิทยุกระจายเสียง การจัดตั้งเว็บไซต์ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เผยแพร่ธรรมะผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต การศึกษาธรรมะทางไกลผ่านดาวเทียมในรูปแบบเคเบิลทีวี และหนังสือธรรมะยุคใหม่ที่มีรูปแบบการนำเสนอที่หลากหลายไม่น่าเบื่อแตกต่างไปจากหนังสือธรรมะในยุคก่อน นับว่าเป็นเรื่องที่ทำนายผู้ส่งสาร (Sender) หรือผู้ผลิตสื่ออย่างมาก อาจเรียกว่าเป็นจุดเริ่มต้นของสื่อธรรมะที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สังคมได้รับรู้หลักธรรมของพุทธศาสนาอย่างชัดเจนและถูกต้อง เพื่อให้ผู้รับสาร (Receiver) สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ อีกทั้งเพื่อมุ่งส่งเสริมให้สังคมไทยได้เป็นสังคมแห่งปัญญาหรือสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง ไม่ได้เป็นเพียงแค่การเรียนรู้ (Knowledge Age) หรือสะสมองค์ความรู้เพียงอย่างเดียว แต่จะพัฒนาไปสู่ยุคที่ผู้รับสารสามารถคิดวิเคราะห์เหตุผลได้ตรงต่อสถานการณ์ความเป็นจริง

อย่างไรก็ดี สังคมแห่งปัญญาหรือสังคมแห่งการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ เมื่อผู้คนในสังคมมีปัญญาและมีความรู้ที่จะสามารถเข้าใจแก่นธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าตามความเป็นจริง และสามารถนำพระธรรมคำสั่งสอนไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับตนเองได้จริง ดังนั้นการสื่อสารด้วยสื่อธรรมะนั้น ผู้ส่งสารจะต้องคำนึงถึงการเลือกใช้สื่อให้มีความหลากหลายและเหมาะสมกับระดับปัญญาที่แตกต่างกันของผู้รับสาร โดยการใช้เทคนิคหรือวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับผู้รับสารในแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่ม

ดังนั้น ในการศึกษาเรื่องพฤติกรรมและการปฏิบัติในกิจกรรม ผู้ศึกษาต้องการศึกษาว่ากลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมการเปิดรับสื่อธรรมะอย่างไร หลังจากที่เปิดรับสื่อธรรมะแล้วทัศนคติที่มีต่อสื่อธรรมะเป็นอย่างไร และมีการปฏิบัติในกิจกรรม ภายหลังจากการเปิดรับสื่อธรรมะอย่างไรบ้าง ซึ่งความเข้าใจที่ได้รับจะสามารถนำไปวางแผนในการสื่อสารธรรมะ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและการปฏิบัติในกิจกรรม ซึ่งจะเป็นการนำมาซึ่งการพัฒนาตนเอง สังคมและประเทศชาติต่อไป อันเป็นจุดมุ่งหมายที่ปรารถนาร่วมกันของทุกคนในสังคมในที่สุด

### ปัญหานำการศึกษา

1. ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครมีพฤติกรรมการเปิดรับสื่อธรรมะอย่างไร
2. ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครมีทัศนคติต่อสื่อธรรมะอย่างไร
3. ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครมีการปฏิบัติในกิจกรรม ภายหลังจากการเปิดรับสื่อธรรมะอย่างไร

### วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับสื่อธรรมะของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาทัศนคติที่มีต่อสื่อธรรมะของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร
3. เพื่อศึกษาการปฏิบัติในกิจกรรมภายหลังจากการเปิดรับสื่อธรรมะของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร

### ขอบเขตการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Approach) โดยการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มุ่งศึกษาลักษณะประชากรศาสตร์ของประชาชน ทั้งเพศชายและเพศหญิงซึ่งมีอายุระหว่าง 31-60 ปี อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 400 คน โดยเก็บข้อมูลในช่วงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2551

### ข้อจำกัดในการศึกษา

จากผลการศึกษาพบว่า การปฏิบัติในกิจกรรมที่ปฏิบัติมากที่สุด คือ การไหว้พระ สวดมนต์ อาจจะเป็นได้ว่า การไหว้พระสวดมนต์ เป็นสิ่งที่ปฏิบัติในกิจวัตรประจำวัน ผู้ปฏิบัติอาจไม่ต้องเปิดรับสื่อก็สามารถปฏิบัติได้

### นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมและการปฏิบัติในกิจกรรม” จำเป็นต้องมีการนิยาม ศัพท์เฉพาะเพื่อความเข้าใจความหมายของศัพท์แต่ละคำให้ถูกต้องตรงกันดังนี้

พฤติกรรมการเปิดรับ หมายถึง จำนวนครั้งการเปิดรับสื่อธรรมะ เหตุผลในการเลือก เปิดรับสื่อธรรมะจากสื่อบุคคล สื่อมวลชนและสื่อเฉพาะกิจ

ทัศนคติ หมายถึง ความคิดเห็นหรือความรู้สึกที่มีต่อสื่อที่ใช้ในการเผยแพร่ธรรมะ ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้สามารถแบ่งทัศนคติ ออกมาในด้านต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1. ความน่าเชื่อถือของสื่อที่ใช้ในการเผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อบุคคล สื่อมวลชน และสื่อเฉพาะกิจ
2. ความชอบในวิธีการนำเสนอของสื่อที่ใช้ในการเผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อบุคคล สื่อมวลชน และสื่อเฉพาะกิจ

กิจกรรม หมายถึง การที่พุทธศาสนิกชนได้เข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับศาสนา ได้แก่ การไหว้พระสวดมนต์ การทำบุญตักบาตร การเปิดรับสื่อธรรมะ เช่น อ่านหนังสือธรรมะ ดูรายการ ธรรมะจากโทรทัศน์ การบริจาคทานให้ผู้ด้อยโอกาส การเพ่งจิตทำจิตใจให้ว่าง การถือศีล 5 การร่วมประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เช่น เวียนเทียน การถวายสังฆทาน การถือศีล 8 ปฏิบัติธรรม และนั่งสมาธิ เป็นต้น

สื่อธรรมะ หมายถึง สื่อที่ใช้ในการถ่ายทอดหลักธรรมคำสอน หลักการปฏิบัติตน และหลักการดำเนินชีวิตประจำวัน สามารถจำแนกได้ดังนี้

1. สื่อบุคคล หมายถึง พระภิกษุสงฆ์ นักปราชญ์เถรธรรม สมาชิกในครอบครัวและกลุ่มเพื่อน
2. สื่อมวลชน หมายถึง โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร และรายการธรรมะผ่านดาวเทียม

3. สื่อเฉพาะกิจ หมายถึง เว็บไซต์ธรรมะ หนังสือเล่ม พ็อกเก็ตบุค วารสาร จุลสาร แผ่นพับ โปสเตอร์ แผ่นป้าย ซีดีรอม วีซีดี และเอ็มพี 3

### ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงพฤติกรรม的开รับสื่อธรรมะที่ส่งผลกระทบให้ประชาชนเกิดทัศนคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติกิจกรรม สามารถนำไปใช้พัฒนาวางแผนการใช้สื่อเพื่อเผยแพร่สาระความรู้ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
2. ได้ทราบถึงผลที่เกิดขึ้นในแง่มุมต่าง ๆ ภายหลังจากการเปิดรับสื่อธรรมะ การเกิดทัศนคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติในกิจกรรม และเพื่อเป็นแนวทางให้เกิดการศึกษาในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไป